

**UNIVERSITATEA “BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE**

MORALA PUTERII ÎN VIZIUNEA FILOSOFILOR GRECI

**CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:
PROF. UNIV. DR. LIVIU-PETRU ZĂPĂRȚAN**

**DOCTORAND:
RAMONA BUZATU**

2014

CUPRINS

ARGUMENT	6
MORALA ȘI POLITICA	8
CAPITOLUL I MORALA ȘI POLISUL LA GRECI	11
1. SUBORDONAREA MORALEI POLITICII	11
1.1. Pasiunea pentru politică la vechii greci	11
1.2. Relația politicii cu morala	13
2. SCOPUL SUPREM AL POLITICII	17
2.1. Virtutea omului politic	17
2.2. Binele cetății	24
3. SEMNIFICAȚIA VALORILOR MORALE	27
3.1. Binele	31
3.2. Dreptatea	34
3.3. Libertatea	38
3.4. Responsabilitatea	41
3.5. Cumpătarea	45
CAPITOLUL II CONCEPȚIA ETICO-POLITICĂ A LUI SOCRATE	47
1. SOCRATE ȘI CULTUL PENTRU CETATE	47
1.1. Cultul pentru cetate și pentru legile ei	47
1.2. Scopul vieții publice	47
1.3. Cetatea – locul de împlinire a individului	48
2. RELAȚIA MORALĂ-POLITICĂ	49
2.1. Perspectiva etică asupra cetății	49
2.2. Atitudinea moral-politică practică	49
3. SOCRATE CA EDUCATOR AL CETĂȚII	50
3.1. Devotamentul pentru cetate și oamenii ei	50
3.2. Consecințele moral-politice ale învățaturii	50
3.3. Pregătirea tinerilor pentru viața publică	51
4. „REVOLUȚIA” ÎN GÂNDIREA SOCRATICĂ ȘI CONSECINȚELE EI	52
4.1. Descoperirea a ceea ce este general în însușirile și manifestările omului	52
4.2. Orientarea reflecției filosofice spre problematica umană	52
4.3. Dezvoltarea unei sofistici politice	53
4.4. Libertatea individuală și guvernarea cetății	55
4.5. Virtuțile personale și virtuțile publice	56

CAPITOLUL III PLATON ȘI SUBORDONAREA MORALEI POLITICII	58
1. APARIȚIA CETĂȚII.....	58
1.1. Necesitatea satisfacerii în grup a nevoilor.....	58
1.2. Diviziunea cetății în clase potrivit înclinațiilor și conform principiului <i>Oikeopragiei</i>	59
1.3. Virtuțile fiecăreia dintre clase	61
1.4. Formele de guvernământ	62
2. PUTEREA ÎNȚELEPCIUNII ȘI A ÎNȚELEPȚILOR ÎN CETATE	65
2.1. Abordarea problematicii politicii în legătură cu filosofia și cu problematica omului.....	65
2.2. Meditația asupra omului considerat ca <i>zoon politikon</i>	68
2.3. Tipurile umane	68
2.4. Incompetența generată de ignoranță.....	72
2.5. Dobândirea înțelepciunii	72
2.6. Rolul înțelepților în cetate	74
3. LIBERTATEA ȘI DREPTATEA ÎN CETATEA LUI PLATON	76
3.1. Ideea de politică	76
3.2. Dreptatea ca scop al politicii	77
3.3. Relația dintre dreptate și libertate.....	79
3.4. Libertatea și responsabilitatea civică.....	81
4. INDIVIDUL ȘI CETATEA PLATONIANĂ	83
4.1. Simetria dintre individ și cetate.....	83
4.2. Superioritatea cetății.....	84
4.3. Modurile de organizare a cetății și a oamenilor adecvați acestora.....	86
4.4. Rațiunea, unica putere demnă să cârmuiască indivizii și cetățile	88
5. FORMELE DECĂDERII CETĂȚII ȘI URMĂRILE LOR ÎN PLAN MORAL	90
5.1. Gradul cel mai înalt de moralitate a cetății	90
5.2. Treptele succesive de adâncire în imoralitate (degradare) a cetății	91
5.3. Imoralitatea tiraniei care se erijează în dreptate.....	93
CAPITOLUL IV ETICA ȘI ȘTIINȚA POLITICĂ LA ARISTOTEL	94
1. ARISTOTEL ȘI CETATEA LUI PLATON.....	94
1.1. Raportarea critică la concepția platoniană	94
1.2. Imoralitatea statului platonian.....	95
1.3. Statul, un obiect de studiu științific.....	96

1.4.	Omul ca ființă politică.....	97
2.	STATUL ȘI FUNCȚIA SA MORALĂ	99
2.1.	Politica și etica	99
2.2.	Subordonarea moralei la politică.....	101
2.3.	Binele, obiectiv al statului și al fiecărei asociații politice	102
2.4.	Fericirea cetățenilor	104
3.	CORELAȚIA DINTRE CONDUCERE ȘI SUPUNERE ȘI ÎNSEMNĂTATEA EI MORALĂ	106
3.1.	Două roluri specific deosebite : a asculta și a conduce	106
3.2.	Valori și virtuți morale impuse de cele două roluri.....	107
3.3.	Prudența, ca virtute deosebită a guvernării	107
3.4.	Utilitatea și capacitatea perfecționării morale atât pentru conducători, cât și pentru conduși	108
3.5.	Sclavia	108
4.	RAPORTUL DINTRE MORALĂ, DREPT ȘI POLITICĂ	111
4.1.	Rolul moravurilor și virtuților morale în constituirea și conducerea cetății	111
4.2.	Întărirea cetății cu legi bune	112
4.3.	Constrângerile legii	114
4.4.	Legea bună nu degradează moravurile, ci le păstrează	115
4.5.	Corelația și complementaritatea dintre morală și dreptul care derivă din politic.....	115
5.	TIPURILE DE GUVERNĂMÂNT ȘI MORALITATEA LOR	116
5.1.	Formele de guvernământ și tipurile de constituții	116
5.2.	Republica.....	119
5.3.	Democrația	120
6.	TRĂSĂTURILE GUVERNĂRII TIRANICE	123
6.1.	Strategia puterii tiranice	123
6.2.	Un regim politic imoral	125
6.3.	Guvernarea statului care perpetuează prin moderație	126
7.	LIBERTATEA CA FUNDAMENT ȘI ȚEL AL DEMOCRAȚIEI.....	127
7.1.	Analiza problemelor democrației prin analogie cu cele ale guvernării oligarhice	127
7.2.	Voința poporului	129
7.3.	Alternativa comandamentului și a supunerii	129
7.4.	O condiție esențială a democrației : egalitatea	130

7.5.	O altă condiție a democrației: numărul cetățenilor	132
8.	DEFINIREA, STRUCTURA ȘI STABILITATEA POLISULUI	132
8.1.	Accepțiunea dată polisului	132
8.2.	Structura polisului	133
8.3.	Abordarea politicului ca fiind inclus în structurile sociale de ansamblu.....	133
8.4.	Raportarea constituției la putere și la structura grupală a cetății.....	135
8.5.	În ce fel pot fi evitate dezorganizarea și ruina cetății.....	136
8.6.	Rolul moravurilor și al educației în păstrarea și garantarea stabilității statului	137
9.	ASPECTUL CETĂȚII IDEALE.....	139
9.1.	Virtutea, înțelepciunea și fericirea cetățenilor.....	139
9.2.	Populația și teritoriul	141
9.3.	Relațiile dintre cetățeni.....	145
9.4.	Constituția	146
CAPITOLUL V: PERENITATEA MOȘTENIRII ANTICE ÎN PLANUL GÂNDIRII ETICO-POLITICE.....		149
1.	Raportul dintre politic și filosofic în concepția gânditorilor greci	149
1.1.	Înțelepciune filosofică și politică	149
1.2.	Omul politic	151
2.	Relația dintre politică și morală în antichitate.....	154
3.	Caracterul peren al moștenirii aristotelice.....	157
4.	Ce a susținut posteritatea din filosofia politică a vechilor greci ?	159
CONCLUZII		167
BIBLIOGRAFIE		172

Cuvinte-cheie: morală, politică, om politic, polis, cetate, binele, etică, stat, virtute, zoon politikon, oikeiopraxie, eudaimonia, dreptate, libertate, responsabilitate, egalitate, cumpătare, politeia, forme de guvernământ, lege, drept, constituție, filosof, guvernare, antic, fericire, individ, populație, teritoriu, cetățean, moralitate, imoralitate, teleologism, eugenia, moravuri, înțelepciune, moderație, republică, democrație, tiranie, oligarhie.

Lucrarea cu titlul *Morala puterii în viziunea filosofilor greci* propune atenției o cercetare a problematicii moralei și polisului la greci și a concepțiilor etico-politice ale lui Socrate, Platon și Aristotel, încheindu-se cu perenitatea moștenirii antice în planul gândirii etico-politice. Ne-am orientat spre filosofia antică atât de îndepărtată de timpurile noastre pentru a percepe lucrurile în evoluția lor, pentru a le surprinde în momentul genezei lor.

Lucrarea este o sinteză etico-politică concepută cu rigoare pe baza cercetării operelor de bază ale filosofilor greci și a celor mai importante studii referitoare la operele acestor gânditori. Ea cuprinde o serie de informații corelate într-o structură pertinentă și persuasivă. Cercetarea a evidențiat varietatea constituțiilor cetății antice, a instituțiilor cetății antice, ale statului-cetate, guvernările perfecte.

În zona europeană principalele idei referitoare la societate și la aspectul politic s-au ivit în Grecia antică. Gânditorii greci au dirijat sensul meditației filosofice spre om și problemele acestuia ca *zoon politikon*, ca viețuitor în cetate. Filosofii greci au fost însuflețiți de aspirația de a schimba lumea prin forța ideilor.

Discursul filosofic trebuie să fie înțeles din perspectiva raportului dintre politică și morală care reprezintă un aspect important al însăși problemei de bază a filosofiei.

Imaginea generală care dorim să se desprindă din prezenta lucrare este una plină de optimism. Această viziune o putem justifica prin cuvintele lui Aristotel: “Dar dacă stă în puterea noastră a face sau a nu face binele și răul-...atunci urmează în chip logic că în puterea noastră stă ca să fim morali sau imorali”. Prin urmare, este datoria oamenilor răspunzători, a națiunilor unite în virtutea unor valori morale comune (libertate, dreptate, adevăr) de a impune politicii o cale rațională care să slujească optim omenirea și idealurile ei. Filosofia are menirea de a-și aduce contribuția conform capacității, vocației și mijloacelor sale.

Lucrarea este structurată în cinci capitole. Capitolul I intitulat *Morala și polisul la greci* cuprinde subcapitolele (1) *Subordonarea moralei politicii*, (2) *Scopul suprem al politicii* și (3) *Semnificația valorilor morale*.

Am considerat necesară familiarizarea cu noțiuni ca: morala, politica, omul politic, polisul, binele cetății, valorile morale (binele, dreptatea, libertatea, responsabilitatea, cumpătarea) la vechii greci.

Capitolul urmărește viața politică la vechii greci, unica alternativă la stilul de viață al filosofilor fiind politica, iar politica este subordonată filosofiei. Politica a fost încă de la începuturile ei, un domeniu controversat, dominat de tensiunea dintre opinie și adevăr.

Am pornit de la ideea că o mare parte a filosofilor greci au convenit că politica constituie scopul suprem al moralei. Cugetările referitoare la natura umană, concentrate în expresia *zoon politikon*, ne pot sugera ideea că omul, fiind o ființă morală, este înclinat să urmărească interesul comunității. Omul, din natură fiind o ființă socială, se naște o unitate între politică și morală. Ființa umană își construiește natura de „animal rațional” prin împărtășirea unei vieți virtuoză și fericite. În ciuda faptului că natura omului este una morală, totuși unele slăbiciuni se află ascunse în această perfecțiune. De aceea, este necesară intervenția statului care să modeleze comportamentul uman prin promulgarea legilor, care respectate cu strictețe îl conduc pe individ pe calea morală a dreptății și în acest fel îi facilitează calea spre accesarea la binele suprem.

Am subliniat faptul că acțiunile politicii trebuie îndreptate spre educarea cetățenilor în spiritul valorilor morale, astfel încât cetățenii să știe să aprecieze cinstea și corectitudinea, în acest fel fiind capabili de acțiuni nobile. Cei care supun atenției problema moralității în politică pentru prima oară sunt filosofii greci. Gânditorii greci Platon și Aristotel vedeau omul ca pe un *zoon politikon*, ceea ce necesita morala în mod implicit.

Am putut observa că omul politic adevărat este omul capabil de sentimente nobile, ale cărui acțiuni sunt virtuoză, și în privința cărora nutrește un profund sentiment de mândrie. Omul politic trebuie să cunoască faptul că binele nu provine de la natură, ci rămâne la latitudinea ființei umane să opteze între o viață morală și una imorală. Pentru a fi direcționat în alegerea unei căi drepte este necesară modelarea caracterului, care este posibilă doar printr-o bună educație.

Se impun câteva aprecieri referitoare la termenul *cetate* la care am făcut referințe pe parcursul lucrării. Referitor la rațiunea pentru care se naște o cetate, Platon afirmă că „o cetate se naște...deoarece fiecare dintre noi nu este autonom, ci duce lipsă de multe...Astfel, fiecare îl acceptă pe un al doilea, avându-l în vedere pe un al treilea și având nevoie de un al patrulea, iar strângându-se mulți într-un singur loc spre a fi părtași și a se întrajutora, ne fac să dăm sălașului comun numele de cetate”(Republica).

Aristotel dă o conotație aparte acestui termen care va defini societatea umană constituită politic într-un *polis*. Filosoful grec este cel a cărui soartă este strâns legată de cea a *polis*-ului lumii antice grecești. *Polis*-ul a avut o importanță deosebită în viața socială și politică a Greciei antice, văzut ca “cetatea cea mai cuprinzătoare și mai înaltă formă de societate, deoarece țelul său este binele suprem și atotcuprinzător spre care țintește orice tip de societate” (Leo Strauss).

Referitor la semnificația valorilor morale, în statul ideal imaginat de Platon sunt vii toate virtuțile. Cele indicate de el sunt patru și denumite virtuți cardinale: înțelepciunea, vitejia, cumpătarea și dreptatea.

Aristotel nu realizează o catalogare a virtuților morale. În opinia lui, omul moral și virtuos deține capacitatea de a percepe virtuțile morale, de a le cunoaște, fără a căuta în acest sens să le intuiască dintr-un principiu mai înalt. Am considerat necesară prezentarea celor mai importante virtuți morale: binele, dreptatea, libertatea, responsabilitatea, cumpătarea. Binele moral a fost apreciat în gândirea antică ca fiind binele suprem.

În viziunea lui Platon accesarea la o viață morală depinde de identificarea unui bine suprem, universalul, care odată cunoscut conduce la purificarea sufletului.

Spre deosebire de acesta, Aristotel acuză această percepție de utopism și identifică binele bazându-se pe indivizii care acționează, în funcție de circumstanțe, de conduite. Binele care trebuie să-l urmărim nu este însă un bine văzut în mod general, ci un bine al ființei umane. În concluzie, nu există un bine suprem, Aristotel fiind de părere că scopul dorințelor îl constituie fericirea.

La Aristotel remarcăm o notă de optimism și o altă viziune asupra problematicii politice, pe care o definește ca pe o adevărată știință cu finalitate morală, orientând arta guvernării. În opinia sa așa cum fiecărui tip de acțiune umană îi corespunde un bine particular, așa și activitatea guvernamentală va urmări să atingă un anumit bine, care însă nu va avea un țel mai înalt, ci „binele uman prin excelență”.

Deasupra tuturor scopurilor umane trebuie să predominie *Binele comun* pe care trebuie să-l urmărească politica și asupra căruia trebuie să reflecteze filosofia. În opinia lui Socrate, binele suprem constă într-o căutare continuă, într-o permanentă cercetare existențială. *Gândiți-vă bine-spune el-și veți descoperi că a face ceea ce trebuie este cel mai bine pentru voi-, iar dacă alții fac rău, o fac pentru că nu s-au gândit destul de bine.* Atât Socrate, cât și Platon consideră că omul este înzestrat de la natură cu dorința de a face bine.

La întrebarea „Ce este Dreptatea?” Platon dădea răspunsul „să faci ce este al tău și să nu te ocupi cu mai multe”. În *Republica* Platon încearcă să demonstreze ce rol însemnat ar avea politica dacă ar fi guvernată de principiul dreptății avându-l la cârmă pe un conducător înțelept, care să urmărească ideea Binelui. Acest conducător este un filosof-rege cu menirea unui mântuitor al orânduirii politice. După părerea lui Socrate și Platon, ieșirea din mizeria politică este posibilă numai prin apariția regelui-filosof.

Am evidențiat faptul că la greci ceea ce absentă era calitatea de individ și nu aceea de libertate a individului. În viziunea lui Aristotel, de libertate nu se bucurau toți cetățenii și aceasta pentru că nu toți oamenii se puteau mândri cu acest deziderat. O mare parte a populației nu deținea

cetățenie. Din rândul acestora făceau parte femeile și sclavii. Aristotel era de părere că unii oameni sunt sclavi de la natură și, în consecință, pot fi înrobiți. Pe lângă faptul că erau privați de libertate, sclavii nu aveau nici drepturi. Platon insistă pe o formulă care exprimă întreaga esență a Statului: el trebuie să reunească libertatea, înțelepciunea și buna înțelegere.

Prin legea cetății grecești se instaurează ideea de dreptate, iar a te supune legii înseamnă a te orienta după propria natură și a evita orice fel de constrângere exterioară. Cetatea se făurește în funcție de necesitățile umane și limitările ei. Apare necesitatea cooperării, a intrării în relații sociale, crearea unei „comuniuni”. Această cooperare se întemeiază pe un principiu esențial al cetății ideale: principiul specializării (*oikeiopragia*): fiecare persoană trebuie să îndeplinească în cetate o singură funcție corespunzătoare aptitudinii sale.

Partea amplă a lucrării o constituie capitolele II, III, IV care analizează concepțiile etico-politice ale marilor gânditori greci Socrate, Platon și Aristotel, apreciați ca fiind cei mai de seamă reprezentanți ai filosofiei antice grecești.

Capitolul II *Concepția etico-politică a lui Socrate* are ca subcapitole *Socrate și cultul pentru cetate* (1), *Relația morală-politică* (2), *Socrate ca educator al cetății* (3) și „*Revoluția*” în *gândirea socratică și consecințele ei* (4).

Prin Socrate remarcăm un moment de seamă în istoria gândirii filosofice universale, care va influența puternic evoluția ulterioară a filosofiei. De la Socrate nu avem o operă scrisă. Concepțiile moral-politice ale înțeleptului atenian le aflăm de la discipolii săi Xenofon și Platon. Atașamentul față de cetate, respectul pentru legile ei, Socrate le-a demonstrat prin atitudinea lui în fața morții. El considera că legile sunt juste și ca atare nu trebuie încălcate și s-a implicat în educarea cetățenilor în spiritul virtuții. Filosoful grec n-a vorbit despre legătura dintre politică și morală, cum au făcut-o ulterior Platon și Aristotel, dar se poate intui cum a gândit. Socrate și-a îndreptat atenția spre valorile morale determinându-i pe oameni să iubească binele, dreptatea și adevărul. Gânditorul grec acordă întâietate omului, afirmând că *nimeni nu e rău de bunăvoie*. Totul este ca omul să cunoască ceea ce e bine și astfel nu poate dori răul. Prin dezvoltarea inteligenței, viața poate fi îndreptată spre virtute. Grăitoare este și maxima socratică *Cunoaște-te pe tine însuși!*, care îndeamnă la reflecție, îndeamnă omul nu numai să se cunoască pe sine, ci să cunoască virtuțile morale, să aibă încredere în forțele proprii. Cugetările asupra omului și ale relațiilor sale cu cetatea pornesc de la gândirea filosofică socratiană. Pentru filosoful grec cetatea, raportul dintre individ și *polis*, legile constituie o preocupare majoră. Socrate este considerat inițiatorul ideii de libertate individuală, al ideii că omul este o ființă liberă și puternică în cetatea antică. Filosoful definește binele ca fiind tot ceea ce este respectat de oameni, ceea ce este universal valabil. Binele își are sorgintea în rațiune. Socrate afirmă că scopul urmărit de morală

este viața fericită. După opinia gânditorului, virtuțile sunt căile prin care se accede la fericire. “Dacă știi binele, îl faci” - afirmă Socrate.

Socrate dăinuie de-a lungul timpului ca fiind simbolul înțelepciunii și moralității, al rațiunii și virtuții, un model exemplar de atitudine moral-politică practică. El a urmărit să-i educe pe cetățeni în spiritul virtuții și al datoriei morale. Ideile sale filosofice s-au bucurat de o mare receptivitate în rândul tinerilor care l-au venerat.

Socrate nu a făcut aprecieri evidente asupra relației dintre morală și politică, așa cum ulterior va face Aristotel. Însă ținând cont de modul cum a gândit și a acționat ajungem la concluzia că pentru el politica nu putea fi detașată de morală. El își dorea ca cetățenii să devină virtuoși și cunoscători ai adevărului. În opinia filosofului politica fără ajutorul moralei și al culturii nu constituia un aport benefic pentru cetățenii care doreau de la ea realizarea binelui și a dreptății în cetate.

Luând în considerare faptul că prin cultul pentru cetate și pentru legile ei, Socrate ar putea fi considerat gânditorul care acordă importanță mai mare politicului constatăm că, de fapt, atenția sa s-a canalizat spre apărarea valorilor morale fundamentale. Socrate dorea să-i determine pe cetățeni să cunoască adevărul, dreptatea, virtutea.

Pentru filosoful grec, omul era „măsura tuturor lucrurilor”. Demn de remarcat este mesajul maximei socratice “Cunoaște-te pe tine ca putere unică și ca ființă liberă, stăpână pe sine”. Filosoful grec ni se prezintă astfel ca un demn apărător al ideii libertății individuale. Conștiința acestei libertăți a apărut la greci, iar fondatorul ei este Socrate. Prin faptul că a ridicat omul la rangul de ființă supremă, el a inițiat o concepție etico-politică nouă.

Capitolul III cu titlul *Platon și subordonarea moralei politicii* are următoarele subcapitole *Apariția cetății* (1), *Puterea înțelepciunii și a înțelepților în cetate* (2), *Libertatea și dreptatea în cetatea lui Platon* (3), *Individul și cetatea platoniană* (4), *Formele decăderii cetății și urmările lor în plan moral* (5).

Filosof idealist și utopic, Platon este considerat unul dintre cei mai de seamă gânditori ai antichității, cel mai strălucit dintre elevii lui Socrate. Este renumit prin dialogurile sale în care se referă la politică: *Republica*, *Omul politic* și *Legile*. Platon ne-a lăsat cea mai complexă operă de filosofie politică, *Republica*, în care imaginează și prezintă o organizare politică ideală. În cetatea închipuită de el, filosofii sunt cei încredințați să conducă cetatea. Platon a formulat cele mai apreciate definiții ale politicii: “știința viețuirii în comun a oamenilor”, “știința cârmuirii oamenilor”. Filosoful grec ne-a oferit și primele tipologii ale regimurilor politice. *Republica* este o valoroasă operă de sinteză. Sunt demne de apreciat virtuțile fundamentale ale cetății ideale: înțelepciunea, vitejia, dreptatea și cumpătarea. Platon este de părere că pentru o cetate dreptatea semnifică respectarea principiului *oikeiopraxiei*, conform căruia fiecare clasă și fiecare individ trebuie să-și mențină locul în cetate în conformitate cu natura sa.

Filosoful grec deosebește trei clase care aparțin cetății ideale: clasa “paznicilor” este cea dintâi și totodată cea mai însemnată dintre ele, fiind cea care veghează la respectarea dreptății în cetate; a doua clasă pe care Platon o acceptă în cetatea ideală este cea a producătorilor de bunuri materiale din care fac parte meșteșugarii și agricultorii ; A treia clasă este clasa auxiliarilor care este alcătuită din negustori, precupeți, artiști etc.

Filosoful grec este de părere că fiecare clasă are virtuți proprii, diferențiate în funcție de atribuțiile acestor trei clase. Virtutea vitejiei în cetate este recomandată de prima clasă. A doua clasă constituie o necesitate pentru cetate dând dovadă de supunere și cumpătare, iar celei de a treia clase i se cere ca unică virtute cumpătarea, care este și virtutea generală a oricărei alte clase. Interpretarea noastră se realizează ideii privind cumpătarea ca un obstacol împotriva abuzurilor la care aceste clase ar putea recurge.

În strânsă legătură cu viziunea statului ideal se află în concepția platoniciană și înfățișarea formelor de guvernământ corupte care evidențiază aspectul negativ și sunt prezentate în etapele decăderii lor progresive. Astfel, am considerat necesar să prezentăm aceste forme de guvernământ. Timocrația este o primă formă a degradării aristocrației în care capacitatea intelectuală este înlocuită de aspirația spre mărire a conducătorilor fiind tipul de guvernare în care dominante sunt violența și lăcomia. Timocrația degenerează în oligarhie în momentul în care aspirația spre mărire a guvernanților este suplinită de folosirea puterii politice în vederea înavuțirii acestora. Oligarhia este caracterizată prin aviditatea de bogății. Din oligarhie se degradează în democrație generată de pofta de bani și de plăceri, ea fiind dictatura poporului. Din punct de vedere numeric Platon deosebește trei forme de guvernare și anume monarhia, oligarhia și democrația având corespondent în funcția de conducere un individ, un număr restrâns și, respectiv, toată lumea.

Remarcăm faptul că Platon a studiat problematica politică în strânsă legătură cu filosofia și cu problematica omului. Gândit independent de om, politicul își pierde substanța, ajunge un fenomen abstract, chiar ciudat. Politica nu poate fi apreciată ca o activitate din care să lipsească omul sau în care el ar avea doar un rol minor. Aprecierea omului ca subiect al politicii nu reprezintă doar o simplă cerință etică, ci un adevăr obiectiv. Condiția moral-politică a cetății este indisolubil legată de condiția moral-politică a omului care aparține acestei cetăți, condiții analizate cu atâta înțelepciune de marii filosofi ai Greciei antice Socrate, Platon și Aristotel. Platon a manifestat aceeași pasiune atât pentru filosofie, cât și pentru politică.

Edificatoare este preocuparea pentru descrierea în lucrarea sa *Republica* a cinci tipuri umane: omul suveranității morale și de cunoaștere, numit om regal sau aristocratic, omul timocratic, omul oligarhic, omul democratic și omul tiranic.

În *Republica* este înfățișată o Constituție perfectă în care Cetatea ar putea fi condusă de cei care au dobândit cunoașterea realităților adevărate, Ideile, Esențele și, în parte, cunoașterea Ideii supreme, Ideea Binelui.

Subliniem faptul că cei mai mari gânditori ai Greciei antice, Platon și Aristotel, vor admite supremația politicii asupra moralei, a statului asupra individului. Cu toate că pune mai presus cetatea decât individul, Platon aduce o noutate cu scopul de a asigura buna organizare a statului și de a apăra moralitatea acestuia și anume conducerea lui de către înțelepți. Desigur aceasta este o utopie, asemenea concepției sale despre cetate prezentată în *Republica*, dar care scoate în evidență interesul lui Platon pentru buna guvernare a cetății și pentru moralitatea ei. În Grecia antică filosofii-conducători erau apreciați ca fiind nu numai înțelepți, ci și virtuoși.

Platon nu este doar un gânditor filosofic oarecare, ci și un analist al politicii. Gândirea lui se orientează spre ideea de politică, care se conturează spre o altă idee și anume ideea de Dreptate. În viziunea lui Platon, cetatea ideală este cea care are drept obiectiv *Dreptatea*, pentru că doar prin intermediul dreptății se poate ajunge la idealul suprem, care este *Binele*.

Pornind de la felul în care este văzută de către Platon dreptatea în cetatea ideală în care sunt eliminate disensiunile, fiecare individ și clasă se consideră satisfăcuți de destinul dat de la natură. Realitatea politică va contrazice opinia lui Platon, evidențiind caracterul utopic și irealizabil al cetății ideale. Guvernarea cetății impune rațiunea, iar când aceasta este înlocuită cu opusul său în guvernarea cetății se ajunge la degradare și imoralitate.

Apreciem că în cetatea lui Platon, libertatea individului rămâne doar un deziderat mult așteptat. Libertatea individuală se constituie conștient în cadrul cetății antice, dar integrată legilor polisului. Abia începând cu Aristotel, conceptul de libertate se afirmă mai categoric.

Platon nu și-a văzut puse în practică ideile politice, dar a reușit prin gândirea sa filosofică să producă schimbări în mințile oamenilor. Evoluția idealismului de-a lungul timpului a fost marcată de influența filosofiei lui Platon care a dăinuit până astăzi ca un model clasic.

Capitolul IV, *Etica și știință politică la Aristotel*, este dedicat acestui mare spirit universal, în egală măsură om de știință, gânditor politic, filosof și cuprinde subcapitolele: *Aristotel și cetatea lui Platon* (1), *Statul și funcția sa morală* (2), *Corelația dintre conducere și supunere și însemnătatea ei morală* (3), *Raportul dintre morală, drept și politică* (4), *Tipurile de guvernământ și moralitatea lor* (5), *Trăsăturile guvernării tiranice* (6), *Libertatea ca fundament și țel al democrației* (7), *Definirea, structura și stabilitatea polisului* (8), *Aspectul cetății ideale* (9).

Prezentăm mai întâi legătura dintre Aristotel și cetatea platoniană. Putem vorbi de o asemănare între Platon și Aristotel în ceea ce privește raportul dintre morală și politică. La fel ca și Platon, Aristotel nu separă morala de politică. El va continua ideile lui Platon apreciind politicul și atribuindu-i ca finalitate morală: cel mai înalt bine. Cei doi gânditori au emis primele teorii

autentice despre politică din perspective diferite. Platon a avut ca punct de plecare filosofia sa, în timp ce Aristotel a început de la analiza realităților politice și a constituțiilor. Meritos este faptul că ambii au făcut din stat cel mai important obiect al științei politice. Considerat filosoful cetății, Aristotel se remarcă atât ca filosoful consacrării depline a *polis*-ului, cât și ca filosoful degradării lui. Spirit realist, științific, Aristotel va trata însă problemele politice într-o manieră realistă detașându-se de spiritul utopic, în operele sale întâlnindu-se puncte de vedere izvorâte din realitatea politică și morală a cetăților grecești, aspecte relativ absente în cetatea utopică a lui Platon.

Pentru Aristotel binele este privit la fel, indiferent că ne referim la individ sau la stat. În viziunea lui, statul este unicul garant al libertății omului. Asemenea lui Platon, Aristotel apreciază relevanța acțiunii legilor în stat. În timp ce Platon era conștient de greutatea imbatabile în direcția întemeierii statului ideal, Aristotel caută să găsească guvernarea ideală.

Aspectul cel mai important al *Politicii* aristotelice îl constituie conceptul constituției perfecte. Statul, prin forța coercitivă a legilor, îl dirijează pe individ pe traiectoria morală a dreptății, determinându-l să evite răul pe care ar putea să-l comită. Formarea unui cetățean înzestrat cu virtuți se poate realiza numai printr-o bună educație bazată pe legi bine întocmite.

În operele sale de referință *Politica* și *Etica Nicomahică*, Aristotel susține ideea unei vieți active dedicată cetății. Stagiritul aprecia că așa cum prin natură unii oameni sunt predestinați să fie liberi, iar alții să fie sclavi, tot așa prin natură, omul liber este un *zoon politikon*, așadar o ființă hărăzită vieții politice.

Aristotel conferă statului o funcție morală. Cetatea este considerată asociația fericirii și a virtuții, având ca obiectiv primordial fericirea cetățenilor. Întrucât fericirea este generată de virtute și de ancorarea în viața publică, principala grijă a statului o constituie cultivarea virtuții. Statul are obligația educării indivizilor în spiritul binelui suprem, iar cetățenii au obligația să impulsioneze statul care are misiunea de a realiza binele cel mai înalt. Statul perfect este acela în care fiecare cetățean poate, conform legilor, să practice cât mai util virtutea și să-și garanteze fericirea.

Aristotel este de părere că e necesar să se analizeze dacă virtutea celor două categorii, adică a celor sortiți de natură pentru conducere și a celor sortiți pentru ascultare, este identică sau se diferențiază. Întrucât atât cei sortiți de natură să conducă cât și cei sortiți să asculte se impune să fie educați în spiritul virtuții și ambii au obligația de a lua parte la perfecționarea morală, ne punem întrebarea de ce unul e obligat să asculte, iar celălalt justificat să comande. Filosoful motivează prin formula teleologismului natural. Asemenea lui Platon, Aristotel consideră că trebuie să conducă cei care au cunoștințe de politică deoarece ei reprezintă oamenii proveniți din rândul celor înstăriți și sunt educați, înțelepți și virtuoși.

Soluționarea raportului conducere-supunere în opinia lui Aristotel, ne dirijează spre prezentarea unei probleme care suscită interesul și anume sclavia. În concepția lui Aristotel, sclavul este considerat “bun însuflețit”, “unealtă înaintea altor unelte”. Cu toate că filosoful grec observă caracterul mai puțin demn al sclaviei, nu va aprecia ca fenomen blamabil și lipsit de moralitate, pentru că unii oameni din natură sunt creați să fie liberi, iar alții să fie sclavi. În concepția lui Aristotel este normal ca unii să fie preocupați de filosofie și politică, ca cetățeni liberi, în timp ce alții, conform naturii, să fie considerați ”unelte însuflețite” în slujba celor dintâi. Chiar natura a înzestrat cu însușiri variate cele două categorii: pe cei care comandă și pe cei care se supun. Tot natura este cea care diferențiază corpurile celor liberi ca fiind drepte și zvelte, apte de acțiune politică, iar ale sclavilor scurte și puternice apte pentru munca de jos.

Am distins faptul că Stagiritul conferă o importanță aparte moravurilor și virtuților morale în organizarea și guvernarea cetății. El se deosebește de Platon, care era un idealist, un visător, nefiind asemenea acestuia, un utopic. O preocupare deosebită a lui Aristotel o constituie ideea binelui uman. Cu toate acestea, Aristotel nu se angajează să descopere binele printr-o examinare a politicii în sensul evident sau binele polisului în termenii săi proprii. El se orientează în primul rând spre ceea ce cei mai mulți oameni- cei mulți și cei rafinați- numesc binele oamenilor, care este fericirea.

Filosoful grec este convins că într-o societate bazată pe moravuri politice bune, în care se află deosebiri între oameni, respectiv între cei care conduc și cei care sunt supuși, este imperios necesar ca ea să fie consolidată prin aplicarea legilor bune. O lege este supremă atunci când pune mai presus rațiunea. Legile prevăd o anumită ordine și constrângeri care să aibă ca finalitate însușirea de către indivizi a bunelor moravuri fiind totodată chintesența înțelepciunii, în slujba accederii la binele comun și în vederea asigurării unei bune conduite publice.

Am prezentat formele de guvernământ și tipurile de constituții care constituie o preocupare de seamă a lui Aristotel. Dintre formele de guvernare (monarhia, aristocrația, regimul constituțional, tirania, oligarhia și democrația), ultimele trei sunt considerate, în ordine tirania ca fiind cea mai rea, urmată de oligarhie pe treapta inferioară, iar democrația ca fiind cea mai tolerabilă dintre cele trei. Tirania este definită ca fiind cel mai rău și cel mai imoral dintre regimurile politice. Aristotel face o caracterizare pertinentă a acestei forme de guvernare și un profil psiho-moral al tiranului care evidențiază atributul de bun psiholog și fin analist politic. Stagiritul a remarcat aspectul total imoral al tiraniei. Analizând politica în strânsă legătură cu morala, filosoful grec privea într-un mod depreciativ regimul tiranic, deoarece atât din punct de vedere politic, cât și moral, puterea tiranică s-a dovedit a fi perfidă și imorală.

Printr-o fină analiză de observare a unui om de stat, Aristotel a investigat principiile esențiale ale acestor forme diferite, condițiile lor, evoluția lor, destrămarea lor și transformarea lor legitimă dintr-una în alta.

Filosoful grec cercetează cu deosebită atenție și rafinament formele de guvernământ și moralitatea lor. Prezentarea diverselor constituții și a problemelor statului constituie puncte de vedere demne de urmat pentru posteritate. Și în zilele noastre se recurge la deosebirea dintre monarhie, aristocrație, oligarhie și democrație urmând ideile lui Aristotel.

În comparație cu Platon, Aristotel nu intenționează să propună un singur model de guvernare a cetății. El argumentează precizând că nu este suficient să concepi un guvernământ perfect, ci este mai ales necesar un guvernământ practic. Pornind de la realitatea potrivit căreia orice popor își alege o formă proprie de guvernământ, Stagiritul este adeptul republicii, ca formă de organizare, în care stăpână e clasa mijlocie. Este aleasă calea de mijloc, moderațiunea, găsind extremele ca fiind periculoase.

Referitor la democrație, filosoful grec susține că ea se poate întâlni numai în situația în care se ia în considerare libertatea indivizilor. Țelul și baza unei democrații îl constituie libertatea, care este un principiu al guvernământului democratic. Aristotel a definit democrația drept guvernarea unei majorități sărace, iar oligarhia drept guvernarea unei minorități bogate. În privința democrației, Aristotel și-a adus contribuția prin judecățile sale de valoare, care s-au perpetuat: evidențierea libertății ca trăsătură a democrației și sesizarea principiului separării puterilor în stat ca o condiție strict necesară exercitării principiului democratic în orice sistem politic.

Ne-am referit în continuare la accepțiunea dată *polis*-ului, structura și conservarea acestuia.

În accepțiunea lui Aristotel, cuvântul cetate (*polis*) are un sens mai extins. El nu desemnează statul, ci sistemul social în totalitatea sa. Având același sens cu societatea, *polisul* este definit ca “agregat” complex, realizat pe funcții, sfere de activități, profesii. Filosoful grec nu face diferențierea dintre societate și stat, dintre domeniul social și domeniul politic și ca urmare, pentru el, *polis* semnifică o societate umană situată pe un anumit teritoriu și cu organizarea sa caracteristică. E necesar să subliniem ideea că aspectul social deține un rol important în viziunea lui Aristotel, de cele mai multe ori, ocupând un loc de seamă în relație cu elementul politic. În lucrarea sa, *Politica*, fără a viza în mod exclusiv și strict problemele politice, se remarcă totuși prezența unor aspecte din aria politicului, care sunt de o reală importanță.

Polisul, cetatea semnifică în viziunea aristotelică întregul. Stagiritul caracterizează statul ca fiind cea mai de seamă asociere politică al cărei obiectiv de bază este „cel mai înalt bine omenesc”. În concepția gânditorului, statul este subordonat voinței poporului. Oamenii decid organizarea statului, structura și supraveghează evoluția acestuia. Atât binele, cât și răul,

moralitatea, cât și imoralitatea cetății se bazează pe puterea poporului. Acesta constituie punctul de plecare în intenția gânditorului de a reflecta la cetatea ideală.

Cetatea este definită printr-o serie de elemente: populația, economia, cultura, religia, teritoriul, armata. Cetatea este un agregat de oameni capabili să-și satisfacă toate necesitățile vieții.

Am remarcat că la grecii antici, Constituția avea o semnificație aparte. Ea era diferită deoarece nu cuprindea un cod strict de legi, o listă de norme îndrumătoare. În realitate, *politeia* nu ținea de cetate, ci ea aparținea cetățenilor, astfel că nu se discuta nicăieri despre constituția Atenei, ca în zilele noastre, când discutăm despre Constituția României. Cuvântul *politeia* era adăugat de către greci cetățenilor, astfel se putea vorbi de exemplu de *politeia atenienilor*. *Politeia* numea în acest fel ilustrarea corespondentului nostru de specific național. Este de remarcat complexitatea Constituției în Grecia antică, ținând seama că aceasta însemna o realitate vie, care ilustra sufletul unui popor și nu numai un document politic și juridic. Uneori Aristotel pune semnul identității între constituție și guvernământ și alteori, între lege și constituție, și de cele mai multe ori, apreciază constituția ca pe un regim politic al cetății. În viziunea aristotelică raportarea constituției la putere situează termenul de constituție în sfera politicului.

Urmărind maniera în care Aristotel cercetează variatele forme de constituție, denotă cu claritate faptul că el nu o limitează la un act politic și juridic, ci o consideră mai ales concretizarea spiritului unei societăți, *esența polisului*.

Aristotel în lucrarea sa, *Politica*, analizează evenimentele politice și strategice care pot preîntâmpina dezorganizarea și pot păstra trăinicia *polisului*. El este de părere că guvernarea clasei de mijloc, capabilă să utilizeze moderația ca principiu, este preferabilă față de guvernarea democratică sau de cea oligarhică, cu toate că și ultimele două pot fi păstrate, condiționate fiind de respectarea principiului moderației.

Stagiritul este adeptul unei educații aspre în stil spartan. El nu va avea rezerve în a pretinde pedepsirea aspră a tot ce depășește limitele normale și a faptelor imorale. Forma de guvernare ideală este aceea care conferă statului fericirea cea mai mare. Fericirea este indisolubil legată de virtute, iar statul este considerat fericit când sunt fericiți toți cetățenii. Referitor la educație, se poate aprecia că pe lângă aspectul moral, se impune și aspectul politic, scopul educației fiind statornicia și unitatea cetății. Statul trebuie să-și aducă contribuția prin educație, fără aportul părinților, ea să fie de ordin public și să se aplice în mod egal tuturor cetățenilor.

Cetatea ideală constituie o preocupare aparte în concepția lui Aristotel despre *polis*. Făcând o comparație cu cetatea utopică gândită de Platon, constatăm că cetatea perfectă în concepția aristotelică este mult mai realistă. În timp ce Platon are ca punct de pornire ideile generale ca să ajungă la conturarea modelului cetății ideale, Aristotel, din contră, are ca punct de pornire prezentarea descriptivă a unor cetăți reale din punct de vedere istoric, ca ulterior să ilustreze, în

aceiași mod realist, determinările obiective și subiective ale cetății imaginate ca fiind ideală. Cetatea perfectă și guvernământul perfect sunt acelea care pot să asigure cetățenilor pe care îi conduc bucuria unui trai fericit. Filosoful este de părere că pentru fiecare individ accesarea la fericire este strâns legată de activitate, de contribuția la viața publică, la acțiunile cetății.

Statul ideal va cuprinde un anumit număr de cetățeni și un teritoriu adecvat. Un stat se întemeiază atunci când acesta atinge o populație suficientă pentru o viață în comunitatea politică. Populația cetății, asemenea teritoriului trebuie să poată fi cuprinsă dintr-o privire pentru că înlesnește apărarea. Stagiritul vede în statul ideal un tot unitar în stare să asigure trebuințele materiale și spirituale fără să facă uz de ajutorul altora. Referitor la teritoriu, este apreciat acela care, prin valorile naturale, oferă statului o independență deplină. Acest principiu se referă la a poseda totul și a nu avea nevoie de nimeni.

Referitor la constituție, se apreciază că cea mai bună este reprezentată în mod evident de cei mai buni șefi. O constituție perfectă va da naștere unei administrații perfecte care, la rândul său, va garanta fericirea supremă a cetățenilor cetății, însă fericirea depinde de realizarea virtuții. Cel mai bun guvernământ presupune suprapunerea perfectă a virtuții particulare cu virtutea politică. Așadar, cu virtuțile ce caracterizează omul de bine se poate forma un întreg stat.

Polisul perfect presupune dominația rațiunii, virtuții și moralității desăvârșite atât pentru simpli cetățeni, cât și pentru conducători. Din contră, în condițiile în care vor domina corupția și decăderea în rândul guvernanților, cetatea va suferi depreciere și imoralitate. Prin urmare, un regim politic imoral și corupt nu va reuși să dezvolte virtutea și moralitatea cetățenilor săi și nu va fi capabil să contureze o cetate ideală care să aibă ca scop cel mai înalt bine și să asigure oamenilor săi fericirea deplină.

Partea finală, capitolul V intitulat *Perenitatea moștenirii antice în planul gândirii etico-politice*, are ca subcapitole *Raportul dintre politic și filosofic în concepția gânditorilor greci* (1), *Relația dintre politică și morală în antichitate* (2), *Caracterul peren al moștenirii aristotelice* (3), *Ce a susținut posteritatea din filosofia politică a vechilor greci?* (4).

În capitolul final am optat pentru relevarea perenității moștenirii antice. Am apreciat ca fiind interesant și util să cercetăm ce a susținut posteritatea din filosofia politică a vechilor greci. Pentru a scoate în evidență perenitatea moștenirii antice ne-am referit la omul politic, relația dintre politică și morală, raportul dintre politic și filosofic în concepția gânditorilor greci.

Marii gânditori ai Greciei antice au apreciat politica ca pe o activitate complexă, considerând că adevărata politică ar putea fi concepută și realizată numai de oamenii adevărați. În viziunea lui Socrate, misiunea omului politic nu se reduce la protejarea vieții cetățenilor, ci mai mult, trebuie să-i facă mai buni, cultivându-le virtutea și dezvoltând dreptatea în societate, lucru pe

care oamenii politici atenieni nu l-au făcut, lăsând să guverneze în rândul cetățenilor lăcomia și ambiția.

În opera sa, *Politica*, Aristotel abordează în general comunitatea politică și instituțiile ei. În *Republica*, Platon este satisfăcut cu prezentarea condițiilor unei cetăți ideale. Aristotel este și el interesat în a relata condițiile unei cetăți perfecte, dar nu în a realiza o fantezie fără legătură cu realitatea: abordarea ideii de cetate ideală nu se pune decât în raport cu datele reale. Reflecția asupra politicului poate fi considerată o reflecție asupra omului aflat în ipostaza de ființă socială, de membru al cetății, de *zoon politikon*. Aristotel definea omul ca *zoon politikon*, dar în sfera omenescului nu erau vizați sclavii considerați „unelte vorbitoare” și nici femeile, al căror acces la viața politică a cetății le era strict interzis, principiu de guvernare adoptat și de Platon.

În sfera etico-politică Aristotel a lăsat generațiilor următoare judecăți de valoare care au provocat și provoacă și în zilele noastre un interes aparte dând naștere unor cugetări pătrunzătoare. Putem afirma că, în timp ce Platon este considerat părintele filosofiei politice, Aristotel este privit ca un promotor al câtorva discipline care aparțin domeniului politic: politologia, etica politică, psihologia politică.

Stagiritul poate fi apreciat ca un gânditor universal, dovadă fiind contribuția sa în sfera moralei și a politicii. Ideile lui Aristotel se bucură și astăzi de o apreciere unanimă, un exemplu fiind ideea potrivit căreia politica și statul au ca scop cel mai înalt bine. De asemenea, ideea superiorității generalului în raport cu individualul, aprecierea omului ca ființă politică și socială, recunoașterea implicării în viața publică sunt de o neîndoieală actualitate. Deosebit de valoroase sunt observațiile științifice referitoare la varietatea formelor de guvernământ, studiate și analizate de către Aristotel, în maniera unui veritabil cercetător. O contribuție de seamă în raportul de putere este și remarcarea celor două roluri, respectiv unul de a conduce și celălalt de a se supune care impun valori și virtuți morale distincte. Stagiritul a acordat încredere deplină în puterea și virtuțile morale ale ființei umane, în capacitatea omului de a veghea la moralitatea faptelor sale. În acest sens, Aristotel era de părere că dacă stă în capacitatea omului de a face bine sau de a face rău, atunci este firesc că stă în voința lui de a fi moral sau imoral.

Putem concluziona că, după trecerea anilor, rămâne și astăzi de o valoare incontestabilă opera lui Aristotel, care i-a adus renume și celebritate. Aristotel a avut avantajul de a se bucura de experiența celor doi filosofi, Socrate și Platon. De la Socrate a dobândit spiritul umanist și capacitatea de a remarca esențele, iar de la Platon grandezza și noblețea ideii alături de interesul pentru analiza problemelor cetății. Tot ce a preluat din opera înaintașilor săi, a fructificat în folosul cercetării științifice și le-a întrecut prin înălțarea gândirii etice și politice la un nou nivel. În calitate de analist al cetății, Aristotel a înființat și consolidat întâia opinie de bază referitoare la relația

dintre morală și politică, opinie preluată ulterior în variate forme, în sisteme politice și etice posterioare.

În decursul timpului, interpretările comentatorilor au fost din ce în ce mai diverse și contradictorii. Prin apariția în viața politică contemporană a totalitarismului, care se considera a avea sorgintea în *Republica*, interpretarea a fost în decursul ultimului secol una predominant politică. Popper afirmă că „*Republica* este prima (și poate, în timp, cea mai influentă) dintre marile utopii cu vocație totalitară, de la care, direct sau indirect, se vor revendica nu numai promotorii fascismului autentic, dar și Hegel, Marx și comunismul, dar și alte curente precum meritocrația, feminismul și diferite sisteme educaționale reformiste”

Dezvoltarea liberalismului politic a dus la amplificarea criticii lui Platon, observând la el în mod cert premisele statului total, care este reprezentativ în ceea ce privește confiscarea libertăților civile. În perioada Renașterii, tezele lui Platon sunt catalogate ca eretice, opuse drepturilor naturale ale oamenilor.

În studiile politice contemporane, Platon este învinovățit, din nou, de a fi născocit logica opresivă, aplicată în statul totalitar. Când statul libertății trebuia să fie întemeiat pe o stare de drept, care îi restrânge puterea asupra societății civile, protejând libertatea indivizilor, Cetatea platoniciană constituie structuri dezumanizante, care supraveghează strict societatea. Platon ar fi prevăzut nu atât statul tiranic, ci mai curând statul total.

K. Popper a învinovățit ordinea platoniciană ca fiind primul strămoș al totalitarismului. J.J. Walter, eseist contemporan, recunoaște chiar în *Republica* trăsăturile definerii care au caracterizat nazismul, stalinismul și maoismul. În aceste sisteme sunt prezente măsurile prevăzute pentru interzicerea contactului dintre cetățeni și străini, cele pentru distrugerea individualismului în folosul colectivității și cele pentru a obține supunerea totală a cetățenilor față de stat.

Este relevant faptul că marile experiențe totalitare ale secolului al XX-lea au încercat să găsească la Platon prima formulare a statului total.

După cum apreciază gânditorul Leo Strauss, modelul cetății drepte va fi imposibil de realizat, caracteristică prin care Platon se aseamănă cu un pur „idealism politic”.

Ideea principală a lucrării, idee care constituie de fapt și concluzia tezei, este că în plan filosofic morala și politica sunt inseparabile. Gânditorii greci studiați acordă întâietate politicului, abordând problematica politică în strânsă legătură cu morala deoarece sunt adepții ideii priorității funcționale a politicului. Ei subordonează morala politicii.

O analiză a concepțiilor etico-politice ale gânditorilor greci este justificată fiindcă ne îmbogățește sfera cunoașterii, ne ajută să înțelegem înțelepciunea trecutului, să facem o legătură între trecutul dat uitării, prezentul incert și viitorul iluzoriu. Deci, analizând înțelepciunea trecutului vom înțelege mai bine prezentul cu bune și rele, și vom putea întrevădea un viitor mai

luminos. Astfel, anumite idei și judecăți ale gânditorilor antici greci, cum ar fi democrația, au fost acceptate în vremea lor, dar au rămas valabile până astăzi, cunoscând desigur forme de manifestare noi.

Din analiza concepțiilor etico-politice ale marilor gânditori greci se pot desprinde idealuri care servesc umanității, învățăminte și valori morale fundamentale care să dăinuie în timp.

În ciuda faptului că politica a rămas la fel de coruptă și murdară, totuși prin intermediul operelor marilor spirite ale filosofiei antice grecești, Socrate, Platon și Aristotel, s-a prefigurat ideea unui nou început, a unei noi căi spre realizarea unui ideal care nu și-a găsit niciodată sfârșitul.

BIBLIOGRAFIE

- Annas, Julia, *An Introduction to Plato's Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1981
- Annas, Julia, *Platonic Ethics, Old and New*, Cornell University Press, Ithaca and London, 1999
- Arendt, Hannah, *Qu'est-ce que la politique?*, Éditions du Seuil, Paris, 1995
- Aristotel, *Politica*, Editura IRI, București, 2001
- Aristotel, *Etica nicomahică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988
- Aristotel, *Statul atenian*, Editura Agora, Iași, 1992
- Bambrough, Renford, *Plato, Popper and politics: some contribution to a modern controversy*, Heffer: Barnes & Noble Books, Cambridge, New York, 1967
- Banu, Ion, *Aristotel*, Editura Științifică, București, 1996
- Barker, E., *Political Thought of Plato and Aristotle*, Vol. I, Dover Publications, New York, 1959
- Barnes, Jonathan, *Aristotel*, Editura Humanitas, București, 2006
- Berlin, Isaiah, *Patru eseuri despre libertate*, traducere de Laurențiu Ștefan-Scalat, Editura Humanitas, București, 1996
- Boari, Vasile, *Filosofia și condiția morală a cetății*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991
- Bocancea, Cristian, *Istoria ideilor politice de la antici la moderni*, Editura Polirom, Iași, 2002
- Boucher, David, Kelly, Paul, *Mari gânditori politici de la Socrate până astăzi*, Editura All, București, 2008
- Bodéüs, R., *Le Philosophe et la cité. Recherches sur les rapports entre morale et politique dans la pensée d'Aristote*, Paris, 1982
- Brange, Nicolae, *Aristotel. Istoria și teoria formelor de guvernare*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2002
- Brăileanu, Traian, *Statul și comunitatea morală*, Tipografia Ziarului „Universul”, Ediția aII-a, București, 1940
- Cazan, Gh., Al., *Filosofia antică*, Ediția a3-a, Ediția Fundației România de Măine, București, 2006
- Cățineanu, Tudor, *Elemente de etică*, Volumul I, II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982
- Cîmpean, Adela, Iliescu, Laura, *Ipostaze ale politicului. Paradigme filosofice clasice și moderne*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008
- Chamoux, Fr., *Civilizația greacă*, Volumul I, București, Editura Meridiane, 1985
- Châtelet, F., Duhamel, O., Pisier, E., *Dictionnaire des oeuvres politiques*, Presses Universitaires de France, 3^eéd., Paris, 1995
- Chevallier, Jean-Jacques, *Histoire de la pensée politique*, Éditions Payot&Rivages, Paris, 1993
- Constant, Benjamin, *Despre libertate la antici și moderni*, Ed. Institutul european, Iași, 1996
- Cornea, Andrei, *Platon. Filozofie și cenzură*, Editura Humanitas, București, 1995
- Coulanges, F., *Cetatea antică*, Editura Meridiane, București, 1984
- Coulanges, F., *Cetatea antică. Studiu asupra cultului dreptului și instituțiilor Greciei și Romei*, Vol. I, Editura Meridiane, București, 1984
- Dahl, O. Norman, *Practical Reason, Aristotle and weakness of the will*, University of Minnesota Press Minneapolis, 1984

- Demont, P., *La cité greque archaïque et classique et l'idéal de tranquillité*, Paris, 1926
- Denni, Bernard, Lecomte, Patrick, *Sociologia politicului*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004
- Detienne, M., *Stăpânitorii de adevăr în Grecia Antică*, traducere A.Niculescu, Editura Symposium, București, 1996
- Dodds, E.R., *Grecii și iraționalul*, Editura Polirom, Iași, 1998
- Ebenstein, William, *Great political thinkers: Plato to the present*, Harcourt, Brace and Company, Fort Worth, Philadelphia, San Diego, 1990
- Euben, P. J., *The Tragedy of Political Theory. The road not taken*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1990
- Field, G., C., *Philosophy of Plato*, Oxford University Press, London Oxford New York, 1969
- Flonta, Mircea, *Cognitio. O introducere critică în problema cunoașterii*, Editura All, București, 1994
- Frăteanu Vasile, *Tratat de metafizică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002
- Frăteanu, Vasile, *Ființa, Devenirea, Gândirea, Limbajul*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999
- Frischer, B., *The Sculpted Word. Epicureanism and Philosophical Recruitment in Ancient Greece*, University of California Press, 1982
- Garin, E., *Întoarcerea filosofilor antici*, Editura Omniscop, Craiova, 1998
- Gilson, Etienne, *La philosophie et la théologie*, Paris, Fayard, 1960
- Glantz, Gustave, *Cetatea greacă*, Editura Meridiane, București, 1992
- Goldschmidt, V., *Platonisme et pensée contemporaine*, Vrin, Paris 1990
- Gontier, T., *Marile opere ale filosofiei antice*, Editura Institutul European, Iași, 1999
- Graf, Alain, *Marile curente ale filosofiei antice*, Editura Institutul European, Iași, 1997
- Grenier, Hubert, *Marile doctrine morale*, Editura Humanitas, București, 1995
- Grigoraș, Ion, *Binele și răul*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978
- Gunther, Hans, *Platon, gardien de la vie*, în 1928, retradusă cu titlul *Platon, eugêniste et vitaliste*, Puisseaux, Pardès, 1987
- Hare, R.M., *Platon*, Editura Humanitas, București, 2006
- Harmon Judd, *Political thought from Plato to the present*, New York, San Francisco, Toronto, London, McGraw- Hill Book Company, 1964
- Hadot, I., „Tradition stoïcienne et idées politiques au temps des Grecques”, in *Revue des études latines*, Volumul 48, 1970
- Hadot, I., *The Spiritual Guide, in Classical Mediterranean Spirituality*, New York, 1986
- Hadot, Pierre, *Ce este filosofia antică?* Editura Polirom, Iași, 1997
- Hadot, P., *La terre vue d'en haut et le voyage cosmique*, în J. Schneider și Monique Léger- Orine, *Frontières et conquête spatiale. La philosophie à l'épreuve*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1988
- Hadot, P., *La citadelle intérieure. Introduction aux Pensées de Marc Aurèle*, Paris, 1992
- Hallowel, J. M., *Temeiul moral al democrației*, traducere C. Brădățan, Editura Paideia, București, 1997

- Hegel, G.W.F., *Lecții despre Platon*, Editura Humanitas, București, 1998
- Hegel, G.W.F., *Prelegeri de filozofie a istoriei*, Editura Academiei, București, 1968
- Held, David, *Models of Democracy*, Polity Press, Minnesota, 1993
- Jaeger, H., *L'examen de conscience dans les religions non chrétiennes et avant le christianism*, în „Numen”, Vol. VI, 1959
- Laboulaye, Edouard, *Limitele statului și alte scrieri*, trad. C.Preda, C.Runceanu, M.Tataru-Cazaban, Editura Nemira, București, 2001
- Lévê que, Pierre, *Aventura greacă*, București, Editura Meridiane, 1987
- Lindsay, A.D., *Plato's Republic*, London, J.M. Dent&Sons LTD New York, E.P. Dutton & CO INC Aldine Press Letchworth-Merts, 1961
- Lloyd, G.E.R., *Metode și probleme în știința Greciei antice*, Editura Tehnică, București, 1994
- Luce, J.V., *An introduction to Greek Philosophy*, Thames and Huston, 1992
- Lynch, J.P., *Aristotle's School: A Study of a Greek Educational Institution*, (Berkeley, 1972)
- Macintyre, Alasdair, *Tratat de morală. După virtute*, Editura Humanitas, București, 1998
- Miller, Fred D. Jr., *Nature, Justice and Rights in Aristotle's Politics*, Clarendon Press, Oxford., 1997
- Montesquieu, Charles, *Despre spiritul legilor*, Vol.I, București, Editura Științifică, 1964
- Mureșan, Valentin, *Comentariu la Etica Nicomahică*, Editura Humanitas, București, 2006
- Mureșan, Valentin, *Comentariu la Republica lui Platon*, Editura Paideia, 2006
- Mureșan, Valentin, *Etica lui Aristotel*, Editura Universității, București, 2011
- Muscă, Vasile, Baumgarten, Alexander, *Filosofia politică a lui Platon*, Editura Polirom, Iași, 2002
- Muscă, Vasile, *Filosofia în cetate. Trei fabule de filosofie politică și o introducere*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1999
- Nemecsek, Ștefan, *Politică, Religie și Morală*, Editura Realitatea Românească, Hunedoara, 2008
- Noica, Constantin, „Cuvânt prevenitor”, Platon, *Opere*, Vol. VI, *Republica*, București, 1986
- Nozick, Robert, *Anarhie, stat și utopie*, Editura Humanitas, București, 1997
- Ober, Josiah, *Mass and elite in democratic Athens: rhetoric, ideology and the power of the people*, Princeton University Press, 1989
- Oppenheim, F.E., *Etica e filosofia politica*, Bologna, II, Malino, 1971
- Plato, *The Republic*, translated by A.D. Lindsay with an Introduction by Alexander Nehames and Notes by Renford Bambrough, published by Random House, London, 1992
- Plato: Totalitarian or democrat?* Essays Selected and Introduced by Thomas Landon Thorson, Prentice- Hall, INC, Engwood Cliffs, N.J., 1963
- Platon, „Republica”, în *Opere*, vol.V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986
- Platon, *Apărarea lui Socrate*, Editura Humanitas, București, 1997
- Platon, *Dialoguri*, Editura IRI, București, 1995
- Platon, *Dialoguri*, E.P.L.U., București, 1968
- Platon, *Opere*, Vol. I, București, Casa Școalelor, 1930

- Platon, *Legile*, Editura IRI, București, 1999
- Popper, K.R., *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Volumul I, *Vraja lui Platon*, Editura Humanitas, București, 1993
- Proclus, *Commentaire sur la Republique*, Vrin/CNRS, Volumul I, 1970
- Ricoeur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Editura Humanitas, București, 1995
- Ritter, Constantin, *The Essence of Plato's Philosophy*, Lincoln MacVeagh, New York, 1933
- Robin, Lèon , *Platon*, Editura Teora, București, 1996
- Ross, sir David, *Aristotel*, Editura Humanitas, București, 1998
- Russ, Jacqueline, *Panorama ideilor filosofice de la Platon la contemporani*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002
- Sartori, Giovanni, *Teoria democrației reinterpretată*, trad. D.Pop, Ed. Polirom, Iași, 1999
- Schuhl, P.M., *Eseu asupra formării gândirii grecești*, traducere Zashievici, Editura Teora, 2000
- Scott, James, *În numele statului. Modele eșuate de îmbunătățire a condiției umane*, Editura Polirom, Iași, 2007
- Singer, Peter, *Tratat de etică* , Editura Polirom, Iași, 2006
- Sipos, Joel (éd.), *La vie morale*, Presses Universitaires de France, Paris, 2001
- Somerville, John and Santoni E. Ronald, *Social and political philosophy*, Anchor Book Double Day, New York, 1963
- Stere, Ernest, *Din istoria doctrinelor morale*, Editura Polirom, Iași, 1998
- Strauss, Leo, *Qu'est-ce que la philosophie politique?* , Presses Universitaires de France, Paris, 1992
- Strauss, Leo, *Cetatea si omul*, Editura Polirom, Iași, 2000
- Strauss, Leo, *La cité et l'homme*, Paris, Presses-pocket, 1991
- Tănase, Al., *Trinitatea de aur a culturii antice grecești și a celei europene: Socrate, Platon, Aristotel*, Ed. TIPO MOLDOVA, Iași, 2001
- Tessitore, Aristide, *Aristotle and modern politics. The persistence of Political Philosophy*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 2002
- Thorson, Thomas Landon, ed., *Plato: Totalitarian or Democrat?* Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1963
- Tompea, Doru, *Etică. Morală și putere*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010
- Tsatsos, Constantin, *Filosofia socială a vechilor greci*, Editura Univers, București, 1979
- Veatch, Henry, B., *Aristotel O apreciere contemporană*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2008
- Vergez, Andre, Huisman, Denis, *Curs de filozofie*, Editura Humanitas, București, 1995
- Vernant, Jean-Pierre, *Omul grec* , Editura Polirom, Iași, 2001
- Vernant, Jean-Pierre, *Mit și gândire în Grecia antică. Studii de psihologie istorică*, traducere Z. Petre și A. Niculescu, Editura Meridiane, București, 1995
- Vernant, Jean-Pierre, *Originile gândirii grecești*, traducere Z. Petre, Editura Symposium, București, 1995

- Vidal- Naquet, P., *Vânătorul negru. Forme de gândire și forme de societate în lumea greacă*, traducere Z.Petre, Editura Eminescu, București, 1985
- Vlastos, G., *Socrate. Ironist și filosof moral*, traducere Van Schaik Radulescu, M., Humanitas, 2002
- Voelke, A. J., *L'idée de volonté dans le stoïcisme*, Paris, 1973
- Voelke, A.J., *La philosophie comme thérapie de l'âme. Études de philosophie hellénistique*, Fribourg- Paris, 1993
- Walter, Jean-Jacques, *Les machines totalitaires*, Paris, Denoël, 1982
- Werner, Charles, *La philosophie greque*, Paris, Payot, 1972
- Windelband, W., *Istoria filosofiei grecești*, traducere T.D. Ștefănescu, Editura Moldova, Iași, 1995
- Windelband, W., *History of Ancient Philosophy*, Dover Publications, INC, 1956
- Windelband, Wilhelm, *A History of Philosophy, with Especial Reference to the Formation and Development of Its Problems and Conceptions*, Macmillan, New York, 1901
- Wolff, Jonathan, *An introduction to Political Philosophy*, Oxford University Press, New York, 1996
- Wunenburger, Jean-Jacques, *Omul politic între mit și rațiune. O analiză a imaginarului puterii*, traducere M. Căluț, Editura Alfa Press, Cluj, 2000
- Xenofon, *Amintiri despre Socrate*, Editura Univers, București, 1987
- Zăpârțan, Liviu Petru, *Doctrina politice*, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1994
- Zeller, Eduard, *Outlines of the History of Greek philosophy*, Meridian Books, New York, 1959